

Szabó Kálmán – egy korszak meghatározó személyisége

Emlékezés a népi kollégistára, a közgazdászra, a rektorra, a reformerre és a munkatársra

Száz évvel ezelőtt, 1921. november 20-án született Szabó Kálmán, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (mai nevén Budapesti Corvinus Egyetem) 1968 és 1973 közötti rektora, a Rajk Szakkollégium létrehozásának legfőbb támogatója. Az évforduló alkalmából a Rajk Szakkollégium jelenlegi szakkollégistái (JESZK) emlékeket szerveztek a Budapesti Corvinus Egyetemen 2021. november 24-én.

Szabó Kálmán egy Sopron vármegyei kistelepülésen, Bogoyoszlón (ma: Győr-Moson-Sopron megye, Csornai járás) született. Felsőfokú tanulmányait még a Műegyetem közgazdasági karán kezdte, majd az abból 1948-ban kivált Közgazdaságtudományi Egyetemen fejezte be 1950-ben. Diákéveiben a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetségének (Mefesz) közgazdászszervezetét vezette, és a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (Madisz) titkáráként, illetve a Mefesz központi szervezete szociális osztályának titkáráként (1946–1947) is tevékenykedett. 1945–1948 között Győrffy-kollégista, a Dózsa György Közgazdász Kollégium igazgatója (1947–1948), az 1948-ban önállóvá váló Magyar Közgazdaságtudományi Egyetemen a tervgazdálkodási, illetve a politikai gazdaságtan tanszék szemináriumvezetője (1948–1950) volt.

1950-ben a Közgazdaságtudományi Egyetemen aspiráns¹ lett, valamint a gazdaságtan tanszék tanársegéde. 1953-ban a Társadalmi Szemle című folyóirat munkatársaként is tevékenykedett. 1954–1956 között az Országos Tervhivatalban dolgozott. 1959-től a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem docense, majd 1968–1973 között rektora, ezt követően a politikai gazdaságtan tanszék vezetője. 1967-ben tagja volt a gazdasági mechanizmust előkészítő bizottságnak.

1973-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1970–1990 között országgyűlési képviselő, a költségvetési bizottság tagja. Tevékenyen részt vett a Hazafias Népfront munkájában.

Takáts Előd, a Budapesti Corvinus Egyetem rektora az emlékest megnyitójában kiemelte, hogy Szabó Kálmán a reformidők jelentős, meghatározó személyisége volt, egy összetett korszak rektoraként megtalálta és bővítette azokat a lehetőségeket,

¹ Kandidátusi fokozat megszerzésén dolgozó ösztöndíjas.

amelyek révén – az akkori körülmények között is – újítni, alkotni lehetett. Ha áttekintjük a rektori időszak alatt született dokumentumokat, láthatjuk, hogy számos olyan elem szerepel bennük, amelyek ma is érvényesek: gondolhatunk itt például az egyetemi kutatások fejlesztésére, az oktatás és kutatás szerepére, a szakirodalom ismeretére, a gyakorlatba való átültethetőségre vagy akár az egyetemi oktatók feladataira – ezek mind ma is érvényes és folyamatosan szem előtt tartandó tényezők. Mindebből látszik az is, hogy az egyetem büszke lehet elődeire, hagyományaira, s mennyire fontos múltunk, a korábbi korszakok ismerete. Szabó Kálmán példát mutatott a kutatás, a tehetséggondozás, a hátrányos helyzetű fiatalok támogatása terén.

Chikán Attila, a Rajk Szakkollégium elnöke – aki kiemelte, hogy az emlékezés a nagyrabecsülést hivatott feleleveníteni, megörökíteni – összegezte Szabó Kálmán életútját, életművét a népi kollégiumoktól a szakkollégiumokig. Szabó Kálmán tevékenysége rendkívül szerteágazó, életének nagyon sok tanulsága van. Népi kollégista volt, ami egész életét, pályáját meghatározta. Egész élete a „Közgáz” körül forgott. Bár marxista közgazdász volt, marxista keretek között gondolkodott, azok közé tartozott, akik meglátták a rendszer kritikus pontjait, a struktúra nehézségeit, a vulgáris leegyszerűsítések hibáit, káros elemeit (példák erre írásai is). Nem ismert közönyt, tőle lehetett társadalmi érzékenységet tanulni. Állandóan kíváncsi, nyitott volt a valóságra, bár kritikus is, szíven viselte a vidék és a vidékiek helyzetét. A szocialista országok körében elsőként próbált eszmetársaival együtt lehetőséget biztosítani egész generációk számára, hogy élhetőbb életük legyen. Szakmai munkájának eredményességére néhány példa:

- aktív részese volt a politikai, gazdasági erjedés időszakának, az 1968-as reform (új gazdasági mechanizmus) előkészítésének; ennek természetes következménye, hogy felismerte az oktatás megújításának szükségességét is;
- új elemeket vezetett be az oktatásba (például a matematikai oktatás erősítése, fiatalok oktatói munkakörbe helyezése);
- a diákok képviseletének biztosítása az egyetemi tanácsban;
- program az oktatók amerikai tanulmányainak lehetőségére (egyéves időtartamig három év alatt több mint 15 fő tanulhatott az Egyesült Államokban);
- 1973-ban meghatározó szerepe volt abban, hogy az országos kutatási főirányok közül „A szocialista vállalat” hosszú távú kutatási program az egyetemre került – ennek keretében nagyszámú színvonalas tanulmány készült;
- az ország első szakkollégium-alapításának támogatása (ma már 30–40 működik az országban), később a szakkollégium működésének segítése, a Rajk külső támadásokkal szembeni védelme;
- a szakmai, tudományos diákköri munka elvárása, aktív közélet, diákkormányzat stb.;
- 1985-ben a parlament költségvetési bizottsága nevében ő terjesztette elő a vállalati törvényt;
- politikai és személyes bátorságára jellemző, hogy a bős–nagygyarosi vízlépcső ügyében rendezett parlamenti szavazáson egyike volt annak a 19 képviselőnek a 360-ból, akik felállással tiltakoztak a végig nem gondolt építés ellen;
- nem törekedett arra, hogy személyes előnyt kovácsoljon társadalmi helyzetéből;

- szakmai, politikai tekintélyét, emberségét jól mutatja, hogy a többes jelölést lehetővé tevő 1985-ös parlamenti választáson három jelölt közül már az első fordulóban megkapta a mandátumot;
- aktív résztvevője volt a rendszerváltás előkészítésének.

Mai szemmel nézve Szabó Kálmán az adott korban az ország, de mondhatjuk a volt szocialista országok egyik legjobb, legfelkészültebb közgazdasági gondolkodója volt, akinek eredményei megkérdőjelezhetetlenek.

Csáki Csaba (akadémikus, az egyetem rektora 1985–1991 között) elmondta, hogy fiatal oktatóként mély nyomot hagytak benne Szabó Kálmán megnyilvánulásai. Megítélésénél mindig gondolni kell arra, hogy milyen korszak volt, milyen intézmény volt az egyetem, amikor átvette a vezetést. Addig is elismert és kiváló intézmény volt a Közgazd, de egyfajta urbánus szellem/stílus jellemezte. Szabó Kálmán teljesen más típusú karakter volt: a népi kollégiumokban szocializálódott, s egy új korszakot hozott, amit a történelmi körülmények is lehetővé tettek. A fejlődés fő vonalához kívánta közelebb vinni az intézményt, ennek keretében nevéhez fűződik

- az oktatás tartalmi megújítása, változtatása a klasszikus – marxista – kereteken belül (új tantárgyak, új irányok, például a matematika, a marketing, a szociológia megjelenése);
- az egyetemi szervezeti reform megindítása (például koncentrált oktatás, döntésszimulációs játékok oktatása (ami a szocialista országok közül először itt valósult meg);
- közelítés a világ fősodrához, tanulni a tőlünk fejlettebbektől, a nyugati egyetemektől; nem kis küzdelem árán Szabó Kálmán indította el az oktatók külföldi tanulmányútjainak lehetőségét.

Csáki Csaba örömmel látja, hogy emléke tovább él, aminek ápolásáért hálás köszönet illeti a Rajk Szakkollégiumot.

Hámori Balázs professzor kiemelte: Szabó Kálmán felismerte, hogy a szocializmus politikai gazdaságtanának oktatása abban a formában tarthatatlan volt. Neki köszönhető, hogy a szocializmus politikai gazdaságtanának oktatási reformja elindulhatott 1982-ben. Szabó Kálmán Hámori Balázst kérte fel a korszerűsítésre, amelynek céljai között a következők szerepeltek:

- az oktatás közelítése a nemzetközi standardokhoz, a reform-közgazdaságtan, a reformközgazdasági gondolkodás megalapozása;
- a szocialista árugazdaság, később a szocialista piacgazdaság definiálása;
- a háztartási eszközök, később a termelési eszközök tulajdonának elismerése;
- a vállalati nyereség koordinációs szerepének kiemelése az elosztási rendszerben.

Reszegi László címzetes egyetemi tanár – aki 1968-ban kezdte egyetemi tanulmányait, és 1972 és 1986 között dolgozott együtt Szabó Kálmánnal – arról szólta, hogy Szabó Kálmán kritikus volt, de a szocialista rendszert nem támadta, belülről akarta reformálni. Szabó Kálmánnak döntő szerepe volt abban, hogy

- „A Szocialista vállalat” kutatási program az egyetemre került, a szimulációs játékok elterjedtek a vállalati vezetők körében;
- előtérbe került a beruházásirányítás mechanizmusa és a vállalati beruházások témaköre;
- „finomítani” kellett azt az uralkodó nézetet, miszerint a vezetők és a beosztottak között nincs érdekellentét;
- nagyon támogatta a fiatal, főleg a volt rajkos oktatókat;
- meghatározó, kezdeményező szerepe volt az Állami Számvevőszék újbóli létrejöttében.

A megemlékezésen végül a *Szabó Kálmán Tehetségprogram* koordinátori csapata nevében *Aradi Sára* és *Kinál Dániel* (Rajk Szakkollégium) szólt arról a mobilitást támogató programról, amelyet diákok szerveznek. A Rajk Szakkollégium a Budapesti Corvinus Egyetem egyik legrégebbi diákszervezete, s egyben az ország első szakkollégiuma. A szakkollégium eszmeiségének része, hogy tevékenysége révén elősegítse a társadalmi mobilitást.

A kormány 2011 őszén az előző évi államilag támogatott közgazdászkeretet alapképzésen 95 százalékkal csökkentette, ezért a kollégium egy alternatív megoldási formában kezdett gondolkodni, amivel elkerülhető, hogy az egyetemi diákság homogén összetételű legyen, és szinte kizárólag felső középosztálybeli családok gyermekeiből álljon. Így született meg a döntés, hogy a Rajk Szakkollégium ösztöndíjat alapít, s létrehozza a Szabó Kálmánról elnevezett Tehetségprogramot azzal a céllal, hogy segítse az olyan tehetséges tanulók egyetemre való bejutását, akik anyagi lehetőségeik miatt lemondani kényszerülnének arról, hogy a Budapesti Corvinus Egyetemen tanuljanak.

A Szabó Kálmán Tehetségprogram tehát olyan középiskolás diákokat segít a továbbtanuláshoz, akik anyagi okokból eselnének ettől a lehetőségtől. A program olyan végzős középiskolásoknak szól, akiknek tanulmányi eredményei kimagaslók, és Budapesten a Corvinus Egyetemen vagy az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogi vagy politológia alapszakán szeretnének továbbtanulni. Az alapítás óta többtucatnyi diáknak tette lehetővé a továbbtanulást, és segítette az egyetemen való érvényesülésüket anyagi és nem anyagi segítségnyújtással egyaránt.

Az ösztöndíjprogram támogatása három pilléren alapul. Az első az anyagi támogatás: az államilag támogatott (vagy Corvinus-ösztöndíjas) szakokra bekerülő diákokat két féléven át félévente 300 ezer forint, az önköltséges szakokra bekerülő diákokat két féléven át félévente 380 ezer forint szabad felhasználású ösztöndíjjal támogatják. Az anyagi támogatás mellett szakmai segítséget – ingyenes angolórákat és tantárgyi felkészítőket – is kapnak a diákok, a mentorprogramon keresztül pedig – személyes kapcsolat útján – a támogatottak az egyetemi és a budapesti lét ügyes-bajos problémáinak kezeléséhez kaphatnak segítséget. Eddig 70 ösztöndíjas támogatása történt meg.

Az emlékeket a Rajk Szakkollégium diákbizottsága részéről *Bozó Benedek* összefoglalója zárta, aki hangsúlyozta, hogy az emlékezés nemcsak a szakkollégium megalakítása

miatt fontos, hanem a korszak és az akkori szellem, a közéleti harcok megismerése miatt is, kiemelve Szabó Kálmán újító szellemét a kor ellentmondásai között.

Ezt követően a résztvevők a Szabó Kálmán mellszobránál rendezett kiállítást tekintették meg, szakmai/baráti beszélgetések folytatása mellett (a mellszobrot 2011-ben Szabó Kálmán születésének 90. évfordulója alkalmából helyezték el az egyetem főépületének II. emeletén; a szobrot Mihály Gábor Munkácsy-díjas szobrászművész készítette; a szoboravatás során Mészáros Tamás akkori rektor mondott köszöntőt.)

Filepné Nagy Éva

Filepné Nagy Éva a Rajk Szakkollégium egykori tagja (e-mail: filepeva@hotmail.com).